

Ludwik Widerszal

Sprawy kaukaskie w polityce europejskiej 1831-1864

Warszawa, 2011

O KSIĄŻCE

Autor omawia działania dyplomatyczne państw europejskich w konflikcie zaistniałym w zachodniej części Kaukazu zwanej Czerkiesją. Wychodząc do genezy konfliktu między Rosją, a plemionami górskimi zamieszkującymi ówczesny Kaukaz, nakreśla rolę Wielkiej Brytanii, Francji, Rosji, Turcji oraz Polski w zaistniałym konflikcie. Ekspansja Rosji i aneksja Gruzji pociągnęły za sobą konieczność utrzymywania kontaktu między Rosją, a jej nowym nabytkiem. Tym samym Rosjanie podjęli próbę spacyfikowania plemion zamieszkujących ówczesne ziemie kaukaskie. Działania te zakończyły się częściowym powodzeniem, co wzbudziło niepokój Wielkiej Brytanii i zaowocowało nawiązaniem współpracy emigrantami zrzeszonymi w ramach stronnictwa Hotel Lambert. Autor nakreślił stosunki polsko-angielskie oraz szereg działań, których celem było przeszkodzenie Rosji w dążeniu do zrealizowania swoich celów. Szczegółowo omówił deklaracje składane m.in. przez Anglię, Polskę czy też Turcję, względem ludów kaukaskich, które miały odzwierciedlenie w polityce kaukaskich górali.

W dalszej części skupił się na działaniach Hotelu Lambert i ich współpracy z poszczególnymi krajami. Ich celem było odzyskanie niepodległości za sprawą wojny wielkich mocarstw europejskich. Jako efektu współpracy spodziewano się wojny, mogącej przyczynić się do osłabienia Rosji, co umożliwiłoby odbudowanie państwa polskiego w granicach przedrozbiorowych. Dlatego też poszukiwano sojuszników wśród państw europejskich oraz ludów zamieszkujących Kaukaz, których pomoc umożliwiłaby realizację planu. Zorganizowano sieć agentów dyplomatycznych, którzy współpracowali z dyplomacją angielską i francuską, skupiając się głównie na zwalczaniu wpływów rosyjskich. Głównym zamierzeniem było zorganizowanie polskiej armii oraz nawiązanie współpracy z ludami kaukaskimi oraz kozakami, co pozwoliło by najechać ziemie rosyjskie. Obszar działań dyplomatycznych obejmował Stambuł, kraje bałkańskie zależne od Turcji, Afganistan i Persję. Trochę miejsca poświęcił autor także wojnie krymskiej (1853-1856) i jej znaczeniu na arenie międzynarodowej. Zakończona niepowodzeniem Rosji, osłabiła jej znaczenie na Bliskim Wschodzie i pozbawiła wpływów politycznych.

O AUTORZE

Ludwik Nikodem Widerszal urodził się 24 kwietnia 1909 r. w Warszawie w inteligenckiej rodzinie żydowskiej, jako syn Adama Stanisława, pracownika bankowego, oraz Reginy Eugenii Krakowskiej. Od najmłodszych lat cechowało go zamiłowanie od historii, wykazywał

także duży talent do języków, dzięki czemu już w szkole średniej opanował ich kilka. W latach 1919-1921 uczęszczał do Gimnazjum im. Adama Mickiewicza, które dzięki swoim niezwykłym uzdolnieniom ukończył w 1925 r. w wieku 16 lat. Niezwłocznie po uzyskaniu świadectwa maturalnego rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Warszawskim i już w ich trakcie postrzegany był jako jeden z najwybitniejszych studentów. Poza uczęszczaniem na wykłady, pracował w Instytucie Historycznym jako asystent-wolontariusz, a po roku 1932 został zatrudniony na stanowisko asystenta. Początkowo Widerszał uczęszczał na proseminarium prof. T. Manteuffla, gdzie zrodziło się jego zainteresowanie historią powszechną średniowiecza. Jednakże po przejściu na seminarium prof. M. Handelsmana jego plany naukowe uległy zmianie i zajął się historią XIX w. W 1930 r., na podstawie pracy *Napoleonizm we Francji i Polsce w latach 1840-1848*, uzyskał tytuł magistra, a w 1932 r. tytuł doktora na podstawie rozprawy *Sprawy kaukaskie w polityce europejskiej w latach 1831-1834*.

W latach 1935-1939 zatrudniony był w Archiwum Wojskowym, a na krótko przed wybuchem wojny podjął pracę w Archiwum Akt Nowych. W 1937 r. opublikował książkę *Bułgarski ruch narodowy 1856-1872*, która w 1937 r. stała się podstawą przewodzenia habilitacyjnego. Z chwilą otrzymania habilitacji Widerszał opuścił Archiwum Wojskowe i uzyskał zatrudnienie w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1937 r. Widerszał dołączył do Klubu Demokratycznego w Warszawie, a rok później współtworzył Stronictwo Demokratyczne, którego głównym celem była walka z przejawami nacjonalizmu i szowinizmu w kraju. Dwa lata później Marceli Handelsman włączył Widerszala w prace konspiracyjne i uczynił go odpowiedzialnym za Biuro Informacji i Propagandy Armii Krajowej. Widerszał kierował sekretariatem oraz całokształtem spraw politycznych, a z czasem, ze względu na świetną znajomość angielskiego, także kontaktami zagranicznymi.

W czasach okupacji, mimo grożącego mu niebezpieczeństwa, Widerszał był aktywnie zaangażowany w działania konspiracyjne. Nieprzerwanie pracował naukowo, co traktował na równi jako wypoczynek i rozrywkę, która pozwalała mu uciec myślami od rzeczywistości. Przez cały ten czas mieszkał na Mokotowie wraz z żoną, gdzie odbywały się zajęcia dla studentów. Widerszałowie prowadzili także korepetycje, co dawało im szansę na zarobienie skromnej kwoty, która pozwalała na przeżycie tego trudnego okresu. Od 1942 r. Widerszał, poproszony przez prof. T. Manteuffla, prowadził zajęcia z historii nowożytnej, proseminarium z nauk pomocniczych, seminarium nowożytne oraz wykłady z historii Europy XIX w. na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Współpracował także z wydawnictwami konspiracyjnymi, które zaczęły już przygotowywać wstępne plany wydawnicze na czasy powojenne. Uczęszczał na konspiracyjne spotkania Towarzystwa Miłośników Historii. Wiadomo, że w tym okresie pracował nad stosunkami polsko-angielskimi, jednakże książka, którą napisał, nie zachowała się.

Ludwik Widerszał został zamordowany 13 czerwca 1944 r. Po sterroryzowaniu całej rodziny i wylegitymowaniu Widerszala, wyprowadzono go do łazienki, gdzie wykonano wyrok. Zdążył jedynie poprosić oprawców, aby nie krzywdzili żony, która była w ostatnich miesiącach ciąży, oraz krótko się pomodlić. Tego samego dnia zamordowano również Jerzego Makowieckiego wraz z żoną. Dzięki staraniom T. Manteuffla udało się zorganizować pogrzeb na warszawskich Powązkach. Okoliczności zbrodni po dziś dzień nie zostały w pełni wyjaśnione. Uznaje się jednak, że Widerszał padł ofiarą działaczy podziemia oraz wewnętrznych rozgrywek politycznych.

WPLYW NA HISTORIOGRAFIE

Sprawy kaukaskie w polityce europejskiej 1831-1864 to rozprawa będąca tezą doktorską Ludwika Widerszala, napisaną w ramach seminarium Marcelego Handelsmana w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego i obronioną w 1933 r. Widerszal, jako wychowanek Handelsmana, swoją pracą wpasował się w myśl jego szkoły historycznej, wykazującej niezasadność rozdzielania historii powszechnej od historii polskiej. Głównym tematem pracy stał się zachodni Kaukaz i zabiegi Hotelu Lambert mające na celu przywrócenie znaczenia Polski na arenie międzynarodowej. Przed ukazaniem się niniejszej książki, temat ten poruszany był raczej ubocznie, w literaturze traktującej o dziejach dyplomacji europejskiej lub studiach nad Kaukazem w XIX w. Ludwik Widerszal jako pierwszy przeprowadził tak szeroko zakrojoną, jak na ówczesne czasy, kwerendę nie tylko w polskich, ale także brytyjskich i francuskich bibliotekach oraz archiwach, prezentując niezwykle bogaty materiał źródłowy. Na gruncie polskim, w zakresie badań nad XIX-wiecznym Kaukazem, wciąż brak nowych publikacji, które zaktualizowałyby i uzupełniły poruszone przez Widerszala zagadnienia. Wynika to głównie z braku chętnych na ponowne podjęcie tematyki. Co za tym idzie, w konsekwencji braku nowszych publikacji wielu naukowców wciąż powołuje się na tę publikację. Dlatego też pod wieloma względami praca wciąż pozostaje nowatorską i pionierską.